

Руденко В. В.

д-р екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Вінницького навчально-наукового інституту економіки ЗУНУ

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ УХИЛЕННЯ ТА УНИКНЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Вступ. Останніми роками ухилення та уникнення від сплати податків були предметами дискусій науковців і значного занепокоєння громадськості. Досить сказати, що будь-яка спроба платника податків обійти цілі податкового законодавства вважається незаконною. Водночас податкове законодавство дозволяє платнику податків поводитися так, щоб він міг зменшити свої податкові зобов'язання. Хоча перше (ухилення від сплати податків) заборонено законом, друге (уникнення від сплати податків) є допустимим.

Мета роботи. Дослідження полягає у розгляді змісту та способів ухилення й уникнення від сплати податків з метою усунення дискусійних моментів у сфері оподаткування.

Основна частина. Ухилення від сплати податків (tax evasion) є бездіяльністю або навмисною дією платника податків щодо порушення або обходу податкового законодавства з метою незаконного зменшення своїх податкових зобов'язань. Тоді як уникнення від сплати податків (tax avoidance) є свідомою дією платника податків, яка використовує законні можливості податкового планування для мінімізації податкових зобов'язань.

Ухилення та уникнення від сплати податків можна розглядати з чотирьох позицій, які мають релігійний, світський чи філософський характер. Перша позиція базується на тому, що ухилення та уникнення від сплати податків завжди або зазвичай є неетичним. Вона поширена в демократичних країнах, де існує тверде переконання, що платники податків повинні підкорятися правлінню більшості. Друга позиція передбачає, що ухилення та уникнення від сплати податків завжди є етичним, адже не існує жодного обов'язку сплачувати податки, позаяк будь-яка держава є нелегітимною та не має моральних повноважень брати щось у будь-кого. Третя позиція полягає у тому, що ухилення та уникнення від сплати податків може бути етичним за одних обставин і неетичним за інших. Четверта позиція сконцентрована на тому, що можуть існувати беззаперечні аргументи невиконання податкового обов'язку. Серед останніх можна навести принаймні три: 1) держава зла чи корумпована, а тому не має права отримувати частку від доходів (прибутків) чи майна платників податків; 2) ухилення чи уникнення від сплати податків є грою з позитивним результатом, оскільки приватний сектор ефективніший за державний; 3) ухилення чи уникнення від сплати податків призводить до формування справедливішого суспільства, адже менше порушується право власності при ухиленні (уникненні) від оподаткування [1, с. 221–222].

Причини ухилення та уникнення від сплати податків можуть бути різними [2]:

1. Відсутність сенсифікації: не так багато реальних і потенційних платників податків усвідомлюють можливі наслідки недотримання податкового законодавства.

2. Слабкі фінансові санкції: для багатьох платників податків покарання за несплату податкових зобов'язань не є пропорційним правопорушенню.

3. Довільне виконання податкового законодавства: увага контролюючих органів зазвичай прикута до окремих податків, а нехтування іншими робить їх предметом невиконання податкового обов'язку.

4. Корупція та/або неправильне розпорядження податковими надходженнями: кошти, зібрані від податків, не настільки добре розподіляються, щоб платники податків відчули користь від їх сплати.

5. Неплатоспроможність платників податків через несприятливу ситуацію в країні.

6. Відсутність довіри до влади: більшість реальних і потенційних платників податків не бажають сумлінно виконувати податковий обов'язок, оскільки вони втратили довіру до держави.

Схожість між ухиленням та уникненням від сплати податків полягає в тому, що вони є формами недотримання податкового законодавства, а відмінність базується на незаконності ухилення та законності уникнення від сплати податків. Ухилення від сплати податків є незаконними діями (бездіяльністю), які вчиняє платник податків для невиконання податкового обов'язку або зменшення податкового зобов'язання, зокрема завищення витрат або зменшення прибутку (доходів), відмова від реєстрації в контролюючих органах, відмова від сплати податків, подання неправдивих або неправильних податкових декларацій тощо. Уникнення від сплати податків є діями, спрямованими на впорядкування справ платника податків так, щоб він зменшив податкове зобов'язання без порушення закону. Уникнення від сплати податків передбачає використання певних положень або відсутність положень податкового законодавства для законного зменшення податкових зобов'язань. Так, якщо в податковому законодавстві передбачені різні варіанти оподаткування, платник податків може вибрати ті, які мінімізують його податкові зобов'язання.

Незважаючи на те, що уникнення від сплати податків є законним, воно може бути складною проблемою з низкою негативних наслідків [3]:

1. Втрата справедливості оподаткування. Так, агресивне податкове планування особливо великих корпорацій або заможних платників податків може поставити під загрозу справедливість податкової системи.

2. Відхід від буквального тлумачення закону. Уникнення від сплати податків часто передбачає використання юридичних лазівок або отримання прибутку від технічних недоліків податкового законодавства.

3. Негативні суспільні наслідки. Зменшення податкових надходжень до бюджету внаслідок розповсюдження уникнення від сплати податків може обмежити спроможність держави фінансувати найважливіші соціальні програми та інфраструктуру.

На наш погляд, для вирішення проблем ухилення та уникнення від сплати податків на рівні держави варто вжити низку заходів:

1) посилити інформування платників податків про необхідність і переваги повного та своєчасного погашення податкових зобов'язань;

2) переорієнтація бюджетного фінансування на суспільні потреби та створення інфраструктури, що приносить користь більшій частині платників податків, щоб завоювати їх довіру в частині оподаткування;

3) перекриття шляхів, завдяки яким податкові надходження втрачаються або перенаправляються, для гарантування того, що витрати на адміністрування податків не перевищують доходи, отримані державою;

4) забезпечення соціальної справедливості оподаткування та викорінення корупції в усіх її проявах;

5) вдосконалення податкового законодавства для усунення недоліків і лазівок, якими зазвичай користуються неплатники податків.

Висновки. Отже, за наявності спільних причин виникнення та наслідків існує суттєва різниця між ухиленням та уникненням від сплати податків, адже уникнення від сплати податків є законним способом втечі від оподаткування, тоді як ухилення від сплати податків передбачає незаконні дії (бездіяльність), спрямовані на несплату податкових зобов'язань. В обох випадках йдеться про зменшення податкового тягара платників податків, але шляхи досягнення цього відрізняються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alver L., Alver J. Tax avoidance vs tax evasion: is it only an ethical issue? *Journal of International Scientific Publications. Series: Economy & Business*. 2022. Vol. 16. P. 221–231.
2. Ater S. V. Tax evasion, tax avoidance and tax planning from the legal lenses. *Faculty of Law, University of Abuja*. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/369383563_TAX_EVASION_TAX_AVOIDANCE_AND_TAX_PLANNING_FROM_THE_LEGAL_LENSES
3. Ray A. Tax evasion vs tax avoidance: How are the two different? *Mint*. 2024. URL: <https://www.livemint.com/money/income-tax-evasion-vs-income-tax-avoidance-how-are-the-two-different-tax-returns-itr-income-tax-act-section-80c-11711727184232.html>